

SKÚSENOSTI S KONCEPTOM BAZÁLNEJ STIMULÁCIE V DOMOVE SOCIÁLNYCH SLUŽIEB PRE DETI A DOSPELÝCH SIBÍRKA

Martina Betinová, Marta Guldanová

ÚVOD

V Domove sociálnych služieb pre deti a dospelých Sibírka (ďalej len DSS Sibírka) v Bratislave, ktorého zriaďovateľom je Bratislavský samosprávny kraj, poskytujeme sociálne služby pre deti a dospelých s viacnásobným postihnutím, prevažne v pásme stredne ťažkého až hlbokého stupňa mentálneho postihnutia v kombinácii s vážnym zdravotným a fyzickým hendicapom. Pri skvalitňovaní života prijímateľov sociálnych služieb v DSS Sibírka sme hľadali také možnosti poskytovania sociálnych služieb, ktoré by spojili už poskytované odborné služby, a zároveň, aby mohli byť premietnuté do prirodzeného sociálneho prostredia a sociálnej komunikácie. Práve koncept bazálnej stimulácie, ktorý využívame od roku 2008, nám pomáha naplňať túto našu víziu.



21

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ KONCEPTU BAZÁLNEJ STIMULÁCIE

Bazálna stimulácia (ďalej len BS) je komunikačný a vývin človeka podporujúci koncept, ktorý sa orientuje na všetky oblasti ľudských potrieb. Prispôsobuje sa životnej situácii prijímateľa a poskytuje mu vhodné stimuly pre vývin v oblasti vnímania, komunikácie a pohybu. Efektívne využíva zachované schopnosti prijímateľa k nácviku základných hygienických, spoločenských a komunikačných činností.

Autorom konceptu je **Prof. Dr. Andreas Frölich**, nemecký špeciálny pedagóg, ktorý ho v 70. rokoch minulého storočia vypracoval na základe vedeckých poznatkov a osobných pedagogických skúseností. Pri svojej práci v rehabilitačnom centre sa zaoberal predovšetkým podporou senzorickej komunikácie. Vychádzal z toho, že možnosti neverbálnej komunikácie boli u detí



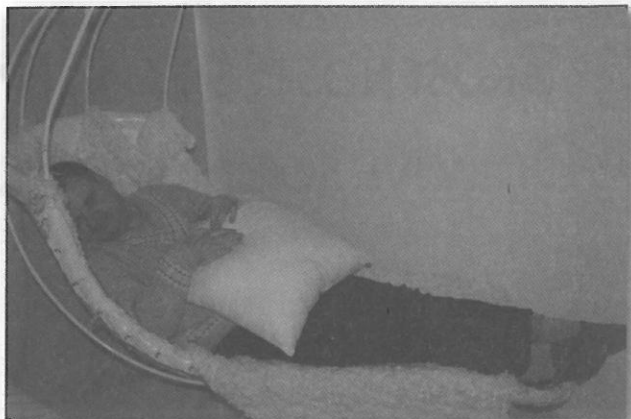


s viacnásobným postihnutím veľmi obmedzené. Preto im ponúkal skúsenosti na báze somatickej, vestibulárnej a vibračnej komunikácie.

V 80. rokoch 20. storočia koncept BS preniesla zdravotná sestra **Chriestel Bienstein** do ošetrovateľskej praxe, aby bol integrovaný do bežných ošetrovateľských úkonov – základnej hygienickej starostlivosti, polohovania a nácviku komunikačných a pohybových schopností prijímateľa sociálnych služieb.

ZAČIATKY BAZÁLNEJ STIMULÁCIE V DSS SIBÍRKA

Po absolvovaní základného a nadstavbového kurzu BS niekoľkých pracovníkov - prevažne terapeutov bolo prvoradá uvedomovať si komunikáciu medzi pracovníkom a prijímateľom sociálnych služieb. Komunikácia ľudí s viacnásobným postihnutím je špecifická - odpovede prichádzajú spravidla oneskorene, sú menej výrazné a pre okolie často málo zrozumiteľné. Signály, ktoré vyjadrujú príjemné alebo nepríjemné prežívanie vnemov, sú preto pre nás pracovníkov a rodinných príslušníkov veľmi dôležité. Vychádzame z poznatkov PhDr. Friedlovej (riaditeľka Inštitútu Bazálnej stimulácie v Českej republike), ktorá tieto znaky uvádza nasledovne:



Znaky príjemného prežívania vnemov: žmurkanie očami, hlboký dych, vzdychanie, stonanie, bručanie, otváranie očí a úst, pousmianie sa, úsmev, uvoľnenie svalového tonusu, mimiky a pohybov, pokojné pohľady do okolia a na poskytované stimulačné elementy.

Znaky nepríjemného prežívania vnemov: zatváranie očí a úst, blednutie, nepokojné, nepravidelné dýchanie, plač, krik, zvýšenie svalového tonusu, krčovité držanie tela, krčovitá mimika a pohyby, reakcie signalizujúce obranu, odvracanie sa a gestá proti predmetom, osobám, všeobecný motorický nepokoj, stereotypné správanie, manipulácia s vlastným telom, sebapoškodzovanie.

Veľa informácií o prijímateľoch sme získali od príbuzných pomocou biografickej anamnézy, formou rozhovorov a dotazníkov. Odpovedali na otázky – Kde má rád dotyk, kde nie? Ako doma spí, v akej polohe? Má obľúbenú hračku, predmet pri zaspávaní? Ktoré chute má rád? ... A ďalšie otázky týkajúce sa bežného rodinného

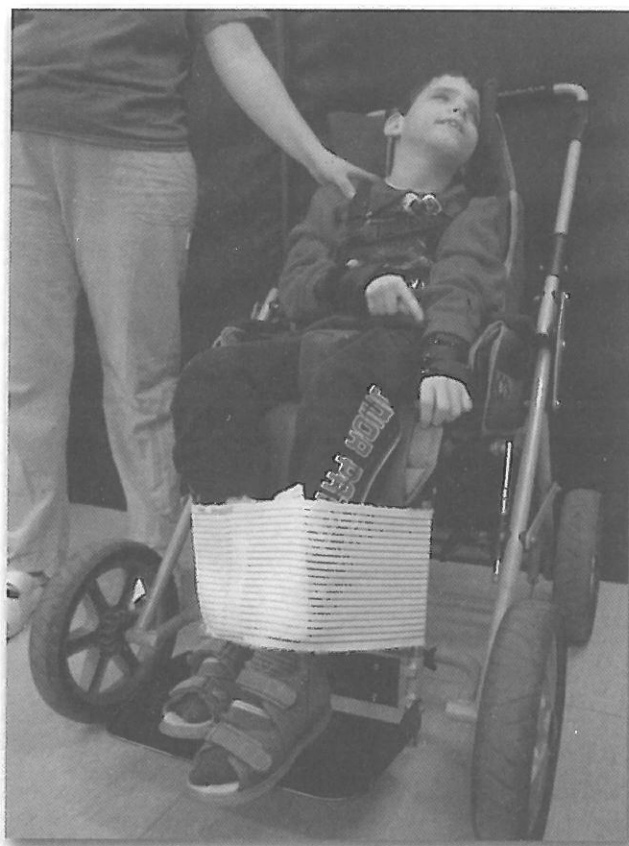




života. Zároveň sme príbuzných požiadali o fotografie, nahrávky obľúbenej hudby, prípadne nahratý hlas rodičov a ďalšie obľúbené veci, ktoré spomenuli v dotazníku.

Proces zavádzania BS nám pomohol prenásť do prostredia Sibírky individuálnu a humánnu sociálnu službu, a zároveň podnietiť záujem príbuzných o prácu v DSS Sibírka a participovať na nej.

Uvedomili sme si tiež, akou dôležitou formou komunikácie s našimi prijímateľmi je **dotyk**. Naše ruky sú médiom a umožňujú ľuďom s viacnásobným postihnutím získať informácie o sebe samom a okolitom svete. Nečakané a necielené dotyky vyvolávajú u nich pocit neistoty a strachu. Preto je potrebné vždy dať najavo, kedy začína a kedy končí naša prítomnosť a činnosť. Túto informáciu sme začali prijímateľom poskytovať pomocou cieleného dotyku tzv. **INICIÁLNEHO DOTYKU**. Najvhodnejšie miesta sú ramenný kĺb, ruka, paža. Je dôležité, aby iniciálny dotyk používali všetci, ktorí



23

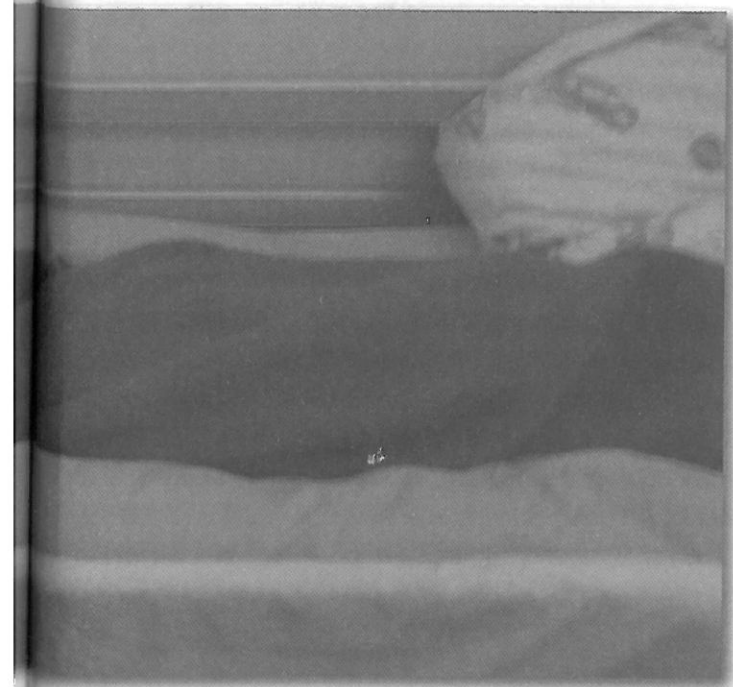
s prijímateľom prichádzajú do kontaktu (rodič, sestra, opatrovateľ, terapeut, fyzioterapeut, ...), a tiež ho podporili verbálne. V DSS Sibírka sme to zabezpečili vizuálne – obrázkom tak, aby aj pracovníci v trojzmennej prevádzke boli informovaní a zabezpečila sa kontinuita využívania konceptu BS.

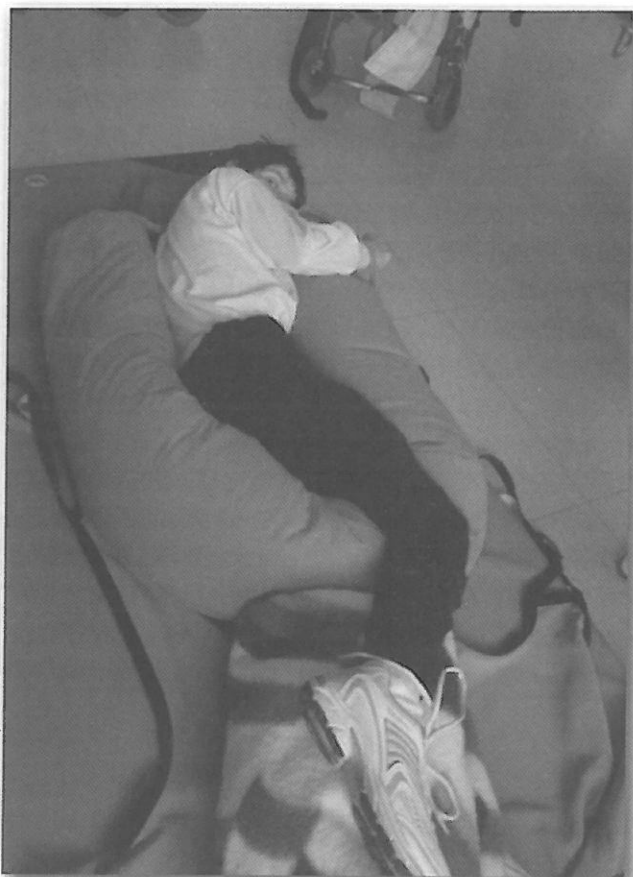
VYUŽITIE KONCEPTU BAZÁLNEJ STIMULÁCIE V TERAPEUTICKOM PROCESE

Pohyb je základným prejavom života. Človek sa ním prejavuje už pri vnímaní, pri prijímaní potravy, pri vyprázdňovaní, pri dýchaní, neskôr pri chôdzi, atď. Schopnosť pohybovať sa umožňuje človeku spoznať svoje telo, svoje okolie.

Ľudia s viacnásobným postihnutím majú značne obmedzený pohyb, preto je dôležité cieľenou stimuláciou im sprostredkovať informácie o ich tele a o okolí.

Pri samotnej terapeutickej práci sme postupne začali využívať techniky BS. Boli cielené indikované prijímateľom sociálnych služieb, individuálne vychádzajúc z biografickej anamnézy, a tiež prežívania vnemov. BS rešpektuje rôzne vývinové stupne vnímania, preto sú jej techniky rozdelené na:





1. ZÁKLADNÉ TECHNIKY

Somatická stimulácia - základným prvkom pre nadviazanie komunikácie je dotyk. Podporuje vzťah, upokojuje a uľahčuje orientáciu. Prostredníctvom somatickej stimulácie dostáva prijímateľ informácie o svojom tele, o svojej telesnej schéme.

Sprostredkovanie podnetov „cez telo“ poskytuje vzájomné sprostredkovanie informácií o okolitom svete.

Vestibulárna stimulácia – jej cieľom je pripraviť organizmus na mobilizáciu, udržať pohyb endolymfy, sprostredkovať informácie o postavení tela v priestore.

Vibračná stimulácia – vibrácia, chvenie vibračným prístrojom, hlasom ... Stimuluje kožné receptory pre vnímanie vibrácií, proprioreceptory vo svaloch a kĺbové proprioreceptory. Sprostredkováva klientovi intenzívne vnemy z jeho tela, informuje o polohe končatiny a ovplyvňuje svalovú spasticitu. Ide hlavne o prípravu vnímania k pohybu, a následne k vertikalizácii a mobilizácii.

2. NADSTAVBOVÉ TECHNIKY:

OPTICKÁ STIMULÁCIA, AUDITÍVNA STIMULÁCIA, ORÁLNA STIMULÁCIA, OLFAKTORICKÁ STIMULÁCIA, TAKTILNO-HAPTICKÁ STIMULÁCIA

Techniky BS sú využívané pri bežných denných činnostiach – kúpanie, jedenie, voľný čas. Pomáhajú nám tiež pri nepokojnom správaní sa prijímateľa, jeho upokojení, a zároveň mu umožňujú poznávať okolitý svet.

Širokospektrálna ponuka základných a nadstavbových techník BS umožňuje terapeutom maximálne využiť tiež technické vybavenie snozelen miestností. Kombinácia oboch konceptov umocňuje terapeutické pôsobenie, podporuje komunikačné, pohybové schopnosti človeka a jeho psychomotorický vývin, atď.

VYUŽITIE KONCEPTU BAZÁLNEJ STIMULÁCIE V REHABILITÁCII

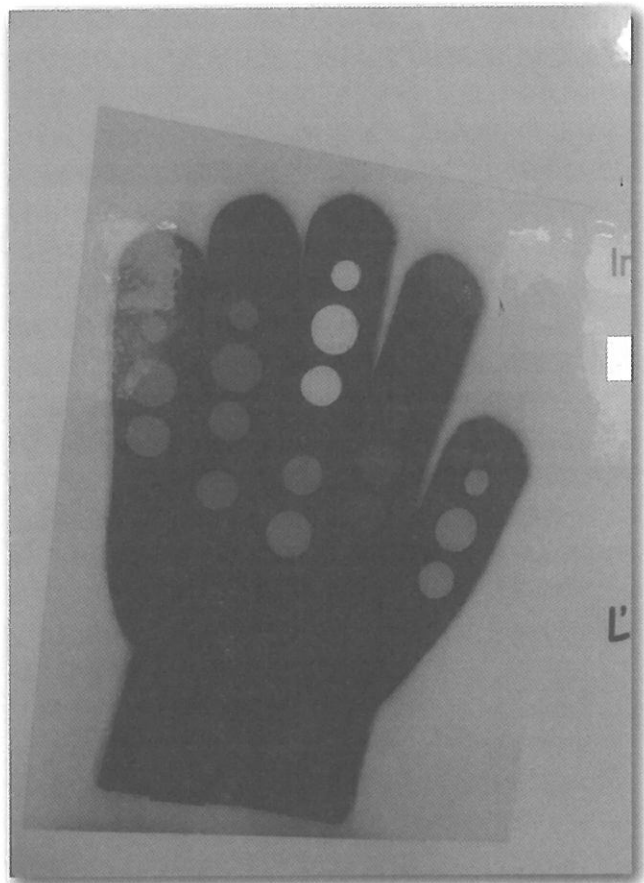
V DSS Sibírka poskytujeme sociálne služby prijímateľom prevažne s diagnózou Detská mozgová obrna, ktorá má rôzne formy. Nachádzajú sa tu najzávažnejšie stavy, čo znamená, že poškodenie motorickej stránky prijímateľa úplne invalidizuje a stáva sa plne závislý na pomoci druhej osoby. Veľmi často býva pridružené poškodenie zraku, sluchu a citlivosti.



V dôsledku toho je u nich znížená schopnosť vnímania svojej telesnej stránky, pretrvávajú patologické reflexy, zvyšuje sa spasticita, sekundárne vznikajú kontraktúry a zhoršuje sa celkový zdravotný stav. K tomu, aby sme spomalili regresné procesy nám napomáha, ako jedna z mnohých metód koncept BS.

Fyzioterapeuti začali využívať BS v prvom rade pri **polohovaní** klientov počas odpočinku na lôžku a neskôr sme začali využívať jednotlivé prvky a ich modifikácie aj počas cvičenia a využitia iných metodík. Využívame predovšetkým polohy:

- **hniezdo**, ktoré sa indikuje vo fáze odpočinku, počas noci, po aplikácii vodoliečebnej procedúry alebo masáže, pri cvičení dýchacej gymnastiky, pri cvičení na prístroji Thera Vital na rozvoj trojflexie a zvyšovania svalovej sily dolných končatín.
- **múmia**, ktorá sa indikuje pri prejavoch nepokoja a agresivity, pri dlhodobom imobilizovaných, ktorí stratili vnímanie hraníc svojho tela a pri klientoch s výraznou spasticitou, dyskinézami, hypertonusom.
- **mikropolohovanie**, kde dochádza k vyopodloženiu len určitej časti tela, čím dôjde k zmene ťažiska, často sa aplikuje počas nočného polohovania.



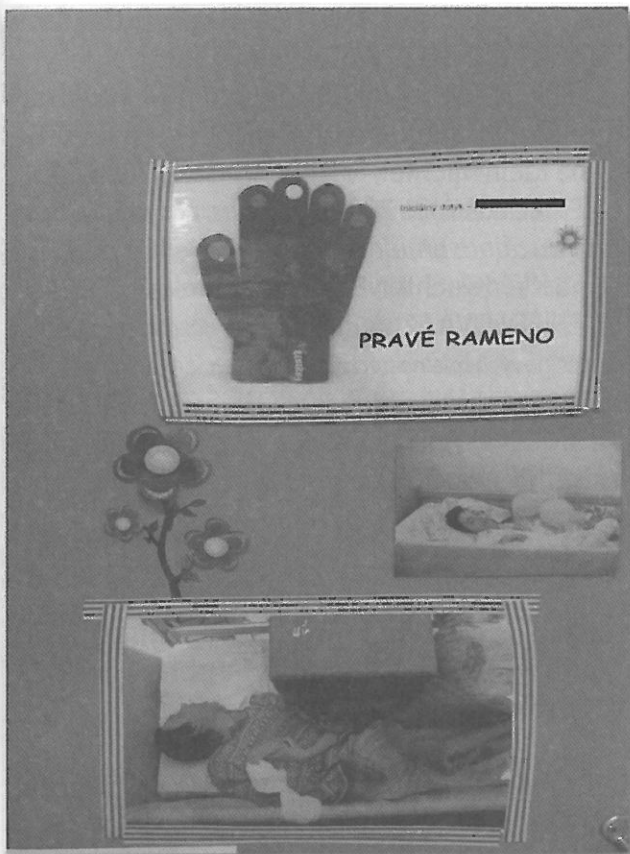
25

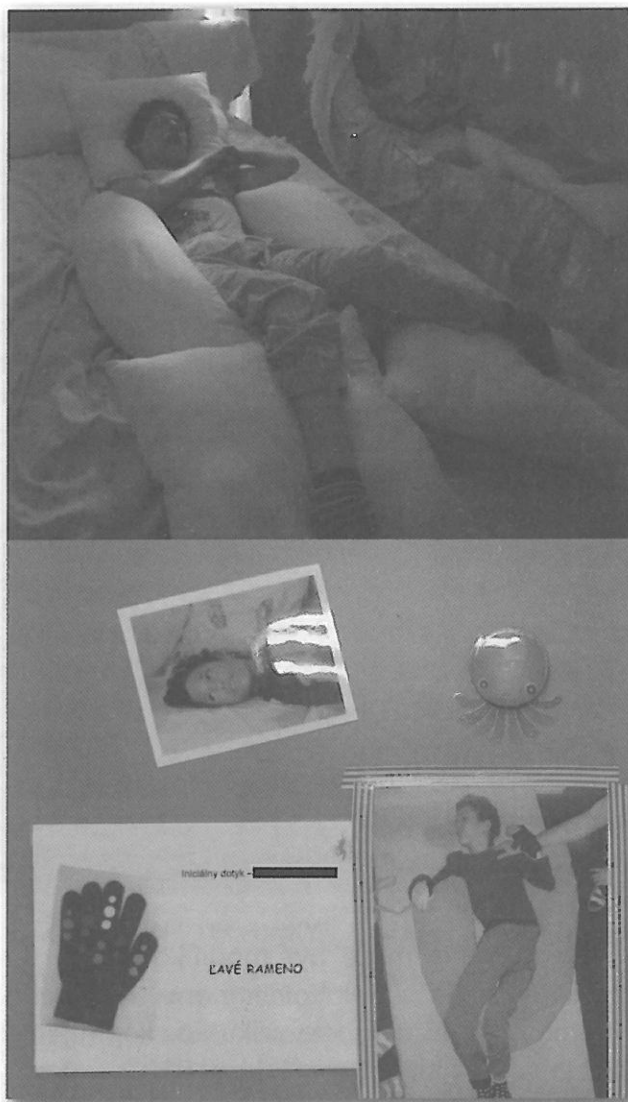
Polohovanie môže byť modifikované aj do pozície v sede v polohovateľnom vaku alebo v samotnom invalidnom vozíku, kde kopírujeme ľudské telo všetkými pomôckami BS.

Pomôcky potrebné k aplikácii polohovania sú dlhé vaky naplnené antistresovými guľičkami, deky, osušky, uteráky, vankúš v tvare podkovy, vankúše v rôznych veľkostiach, plachty, ...

Vibračnú stimuláciu používame pri cvičení a pred aplikáciou ortézy a dlahy. Vibrácia nám intenzívne stimuluje receptory v koži, hlbokú citlivosť (polohocit, pohybovit), proprioreceptory vo svaloch, šľachách, väzivovom aparáte a kĺboch. Postupujeme z proximálnej časti (od koreňových kĺbov - ramenných, bedrových) k distálnej časti (zapästie, články prstov).

Pri dlhodobej aplikácii dochádza k znižovaniu spasticity a v spoluúčinnosti využitia aj iných facilitačných prvkov rehabilitačného cvičenia sa pokles spasticity umocňuje. Následne sa končatina dokáže ľahšie rozcvičiť, zväčšiť rozsah pohybu a dostať končatinu do určitého postavenia. V tomto postavení aplikujeme ortézy a dlahy, podporné pomôcky na udržanie končatiny. Na vibračnú stimuláciu môžeme využiť hlas, ruky, elektrické prístroje.





Vestibulárnu stimuláciu využívame na rozvoj rovnováhy a vnímania o polohe a pohybe organizmu v priestore. Pri imobilných klientoch stráca vestibulárny aparát schopnosť reagovať na zmeny polohy. Klient pri náhlej zmene môže reagovať nauzeou, kolapsom, zmenou svalového napätia, poruchou orientácie na vlastnom tele a aj v priestore.

Vestibulárnu stimuláciu môžeme vykonávať rôznymi spôsobmi - s klientom v lone vykonávame vychýľovanie na rôzne strany, zmenou polohy tela pomocou zmeny pozície celého lôžka, pozícia v sede v hojdacom kresle, v závesnej hojdačke, na vodnej posteli.

ZÁVER

Koncept BS ako jedna z metód našej práce nám ponúka praktické techniky – manuálnu a cieleňú prácu s telom človeka. Pomáha nadviazať vzťah, budovať pocit istoty a dôvery, posilňuje autonómiu človeka a prispieva k zvyšovaniu kvality života ľudí s viacnásobným postihnutím. Aby bol posilnený jeho účinok a hlavne to, že **prijímateľ sociálnych služieb je rovnocenný partner, človek s vlastnou históriou, schopnosťami a individualitou, ktorú telesne a psychicky manifestuje, je potrebné prepojiť ho so všetkými odbornými a obslužnými sociálnymi službami v DSS Sibírka**. V tomto prepojení však máme ešte rezervy. Do budúcnosti nás čaká doplnenie vzdelania všetkých pracovníkov v priamom kontakte s prijímateľmi sociálnych služieb a neustála práca pri zmene prístupu a postoja pracovníkov.

Mgr. Martina Betinová, Mgr. Marta Guldánová

POUŽITÁ LITERATÚRA:

FRIEDLOVÁ, K. 2007. *Bazální stimulace v základní ošetrovatelské péči*, 1. vydání. Praha: Grada publishing, 2007. 170 s. ISBN 978-80-247-1314-4

FRIEDLOVÁ, K. 2009. *Bazální stimulace v ošetrovatelské a pedagogické praxi*, Sborník příspěvků Historicky III. mezinárodního kongresu Bazální stimulace. Frýdek-Místek: INSTITUT Bazální stimulace, 2009. s. 70. ISBN 978-80-254-5815-0

FRIEDLOVÁ, K. 2006. *Skriptum pro základní kurz Bazální stimulace v ošetrovatelské péči*, Tiskárna Kleinwachter, Frýdek – Místek, 2006, 32s.

FRIEDLOVÁ, K. 2009. *Skriptum pro nástavbový kurz Bazální stimulace v ošetrovatelské péči*, Tiskárna Kleinwachter, Frýdek – Místek, 2009, 24s.

FRIEDLOVÁ, K. *Využití konceptu Bazální stimulace ve snoezelnových místnostech*. Diagnóza v ošetrovatelství, 2012, vol. VIII. č. 4, s. 20 – 21. ISSN 1801-1349

SIMONOVÁ D. 2009. *Bazálna stimulácia u klientov s viacnásobným postihnutím*, diplomová práca, 82s.

Mgr. Martina Betinová v roku 1992 som ukončila Pedagogickú fakultu Univerzity Komenského, odbor „Vychovávateľstvo pre osoby vyžadujúce osobitnú starostlivosť – sociálna práca“. V oblasti poskytovania sociálnych služieb pôsobím 22 rokov, v súčasnosti pôsobím v DSS Sibírka ako riaditeľka.

Mgr. Marta Guldánová – ukončené VŠ vzdelanie II.stupňa na Slovenskej zdravotníckej univerzite, v súčasnosti pracuje v DSS Sibírka v Bratislave ako koordinátorka fyzioterapie a fyzioterapeutka.